

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2026.25.1.72-84>

Vstup dítěte do základní školy pohledem studentů učitelství v České republice

A Child's Entry into Primary School from the Perspective of Student Teachers in the Czech Republic

Iva Košek Bartošová

Abstract

An irreplaceable role in the preparation of students in the field of Teacher Training for the 1st grade of Primary School at the University of Hradec Králové is played by pedagogical practice, which forms a comprehensive system throughout the entire study. In this paper, I focus on one of its forms – Block Practice (in the 3rd year of study), which takes place in the 1st grade of Primary School. Its aim is to participate in and observe the peculiarities of educational work in the 1st grade at the beginning of school attendance. The research deals with the issue of pupils entering the 1st grade of primary school in the Czech Republic. The aim of the research is to analyse the first school day (2020 – 2024) of pupils in the first grade of primary school (categorization of activities with the creation of a typology of models - scenarios of the first school day) and further to analyse the adaptation of the class in the first school week from the perspective of future teachers. The observed period is very important from the perspective of pupils and parents for the formation of an attitude towards school, for its adaptation and for the current educational process.

Keywords: The First school day. Typology of scenarios. Adaptation of pupils. Block practice in the 1st grade of Primary School. Teaching practice.

Úvod

Vstup do základní školy je považován za důležitý mezník v životě dítěte. První školní den je pro žáka i jeho rodiče (či prarodiče) mimořádně silným a emocionálně zabarveným okamžikem, který může zásadně ovlivnit jejich postoj ke škole. Pro učitele, který uvádí dítě do školního světa, jde o velmi náročný čas – během krátkého slavnostního dopoledne zaujmout, podpořit a současně vytvořit atmosféru důvěry a jistoty.

V České republice, stejně jako v Polsku, na Slovensku či ve Francii, začíná školní rok obvykle 1. září. Pouze v případě, že tento den připadne

na víkend, je zahájení přesunuto na nejbližší pondělí. V jiných evropských zemích, například v Německu či Španělsku, začíná školní docházka v průběhu prvních čtrnácti dnů září.

V Německu vznikla v roce 1817 tradice, kdy děti nosí v první školní den do školy kornouty plné dobrot. Tradice kornoutu (Schultüte nebo Zuckertüte) původně vznikla v Sasku, postupně se rozšířila do celého Německa a českého příhraničí. Vždy je první školní den ve všech evropských zemích ve slavnostní atmosféře.

Vzhledem k tomu, že období vstupu dítěte do školy představuje klíčový moment jeho edukační dráhy, je nezbytné systematicky připravovat budoucí učitele na jeho zvládnutí. Studium zahrnuje Blokovou praxi v 1. třídě (Bartošová, 2014), během níž studenti pozorují aktivity učitele a žáků. Za období pěti let (2020–2024) bylo získáno dostatek materiálů k realizaci výzkumného šetření.

Cílem studie je analyzovat a kategorizovat nejčastější činnosti realizované v průběhu prvního dne školní docházky, navrhnout typologii možných modelů (scénářů) a následně zkoumat jejich vztah k úrovni adaptace žáků. Jelikož tato problematika dosud nebyla v české ani slovenské pedagogické literatuře komplexně popsána, lze tento výzkum chápat jako přínosný příspěvek k hlubšímu porozumění organizačním a psychologickým aspektům přechodu dítěte z předškolního do školního vzdělávání.

Stručný popis řešené problematiky

V roce 2024 se u nás zapsalo do 1. tříd základní školy 142 718 dětí (MŠMT, 2025), což lze považovat za vysoké číslo. Problematice prvního školního dne a týdne je bohužel věnována velká pozornost především laické veřejnosti.

V zahraničí se můžeme setkat s publikacemi pro rodiče budoucích prvňáčků, např. „My First School Day“ (Marleau, 2009). Nalezneme odborné články, které se zabývají různými aspekty prvního školního dne, jeho významem atd. (např. Gutteling, Weerth, Buitelaar, 2005; Tuckman, Monetti, 2010; Alexander, Winne, 2006). Publikace se ale většinou zaměřují na praktické rady – co mít s sebou první den, jak navázat kontakt s ostatními žáky (Peters, 2010). O pocitech a obavách dítěte při vstupu do 1. třídy ZŠ se zabývá publikace Tommy's First Day (Shawntee, 2022).

V posledních letech se v regionálním (středoevropském) výzkumu objevují práce, které se věnují bezprostředním adaptačním problémům dětí při vstupu do školního vzdělávání. Slovenské studie mapují jak experimentální intervence, tak názory učitelů: adaptační program With a Smile to School byl ověřen v pilotních šetřeních a popisuje strukturované metody k řízení přechodu dětí do školy (Borbélyová, Slezáková, Tirpáková, Kurucová, 2019). Empirické zpracování názorů učitelů přinesla studie Teleková, Marcinek, Tirpáková a Gonda (2023), která identifikuje hlavní příčiny maladaptace

z perspektivy praxe a ukazuje potřebu cílených opatření v rané fázi školní docházky. Výzkumy zaměřené na optimalizaci přechodu z předškolního prostředí pomocí programů a intervencí (Marcinek et al., 2020) potvrzují možnost systematické přípravy dětí a spolupráce mateřských a základních škol. V českém prostředí se téma adaptace žáků v prvním ročníku objevuje stále častěji v odborných pracích a závěrečných studentských studiích (např. Čermáková, 2023; Janouchová, 2021), zatímco inspekční a metodické materiály poskytují doporučení pro praxi, zejména v kontextu návratu k prezenční výuce po pandemii (Česká školní inspekce, 2022).

Problematika prvního dne zaměřená na učitele žáků první třídy, která by napomohla kvalitnější přípravě, dosud není dostatečně popsána. V české pedagogické literatuře (Opravilová, Kropáčková, 2016; Bednářová, Šmardová, 2017; Kutálková, 2014; Jucovičová, Žáčková, 2014; Franclová, 2013; Špaňhelová, 2008) se autoři zaměřují na dítě, jeho školní zralost a připravenost, zápis a vstup do první třídy. První den ve škole a adaptaci v prvním týdnu zmiňuje částečně Beníšková (2007). Upozorňuje na významné životní změny pro dítě i rodinu při zahájení povinné školní docházky, zdůrazňuje roli učitele v tento slavnostní den i týden. S tím souvisí sledovaná adaptace žáků. Adaptace žáků je velmi individuální a u každého jedince trvá různě dlouhou dobu. Psychologové (Říčan, 2010; Langmeier, Krejčířová, 2006; Vacínová, 1989) zdůrazňují, že první okamžiky ve škole jsou klíčové a mohou ovlivnit další život jedince (Valsiner, 1988, 2012).

Bloková praxe v 1. třídě ZŠ zařazená v systému pedagogických praxí na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové má za cíl propojit poznatky vývojové psychologie, obecné a školní pedagogiky a umožnit studentům účast na výchovně-vzdělávací práci v prvním týdnu. Studenti zaznamenávají činnosti a aktivity během prvního dne, sledují individuální zvláštnosti dětí a sdílejí své záznamy v e-learningové diskusi v Moodlu. Pro výzkum bylo využito strukturované pozorování posledních pěti let.

Cíl výzkumu

Záměrem výzkumu je identifikovat a analyzovat činnosti realizované během prvního dne školní docházky v 1. ročníku ZŠ a popsat různé aktivity (scénáře) průběhu tohoto dne. Dále je předmětem zkoumání, zda jednotlivé typy scénářů mohou mít statisticky významný vliv na úroveň adaptace žáků v průběhu prvního týdne ve škole.

V rámci výzkumu je snaha odpovědět na následující otázky: Jaké nejčastější kategorie činností se uplatňují v prvním dnu v první třídě? Mají činnosti prvního školního dne vliv na adaptaci žáků?

Metodologie výzkumu

Vzhledem ke stanoveným cílům výzkumu byl použit smíšený výzkumný design. V první fázi bylo provedeno otevřené kódování a kategorizace popisů

pozorování prvního školního dne a souvislostí adaptace během prvního týdne školní docházky za období pěti let (2020 – 2024).

V druhé fázi výzkumu byly porovnány vzájemné souvislosti mezi jednotlivými prvky programu prvního dne a mírou adaptace; pro statistické ověření vztahu byl použit výpočet koeficientu korelace. Na základě shlukové analýzy byly vytvořeny typologie scénářů prvního školního dne. Pomocí chí-kvadrát testu byla komparována úroveň adaptace třídy (z pohledu studenta) a typ scénáře prvního školního dne získaný ze shlukové analýzy.

Pozornost při sběru dat byla zaměřena zejména na pedagogické a organizační složky prvního dne. Data byla tedy analyzována retrospektivně s cílem navrhnout nový model vhodný do budoucna.

Výzkumný vzorek

Výzkumný soubor tvořili žáci prvních ročníků základních škol. Celkem za období roku 2020 – 2024 bylo strukturovanému pozorování podrobeno N = 255 hodin (Tab. 1) prvního dne v září v první třídě na celkem 255 základních školách (celkem pozorováno 5263 žáků prvních tříd).

Tab. 1: Rozložení výzkumného souboru

Rok	Četnost	Procenta [%]
2020	62	24,32
2021	52	20,39
2022	62	24,32
2023	45	17,64
2024	34	13,33
Celkem	255	100

Lze hovořit o záměrném výběru výzkumného souboru. Všichni pozorovatelé – studenti učitelství pro 1. stupeň ZŠ (N = 255) – byli proškoleni v metodice pozorování.

Výsledky výzkumu

Cílem výzkumu bylo mapovat a podrobně zkoumat aktivity realizované během prvního dne školní docházky. Součástí studie bylo rovněž prověřit, zda různé formy a průběh těchto aktivit ovlivňují úroveň adaptace žáků na začátek školní docházky.

Výzkum byl rozdělen na tři části. První část se zabývala *analýzou a kategorizací činností prvního školního dne žáků prvních tříd* z let 2020 – 2024.

Druhá část je zaměřena pomocí shlukové analýzy na vytvoření typologie modelů – scénářů činností prvního školního dne vycházející ze vzniklých kategorií za stejné období.

V třetí části se realizovala nejdříve analýza adaptace třídy v prvním školním týdnu školní docházky a následně se provedla komparace celkové úrovně adaptace třídy na základě pohledu studentů v rámci pozorování prvního týdne v první třídě a typologie modelu prvního dne (také kategorií činností) vytvořené pomocí chí-kvadrát testu.

Vzhledem k rozsahu článku jsou uvedeny nejdůležitější poznatky přispívající k návrhu optimálního prvního školního dne.

Analýza a kategorizace činností prvního školního dne

Zjištěné aktivity představují široké spektrum činností, jež lze považovat za typické prvky organizačního, společenského i adaptačního charakteru. Na základě obsahové analýzy a kódování bylo z 255 záznamů pozorování prvního dne ve škole technikou otevřeného kódování stanoveno 19 kategorií (pedagogicko-organizačních), které představují aktivity průběhu prvního školního dne (Tab. 2). Tři kategorie byly vyřazeny pro nízkou četnost: prohlížení učebnic, společné fotografování žáků a špatná organizace dne.

Tab. 2: Kategorie aktivit – činností

Kategorie	2020	2021	2022	2023	2024	suma
1 Slavnostní projev vedení školy	45	44	46	37	25	197
2 Seznámení se školním prostředím	13	7	6	9	5	40
3 Adaptační hry	6	5	3	3	2	19
4 Organizační pokyny rodičům	32	30	31	27	24	144
5 Prezenty ze strany školy, sponzorů	34	22	27	27	14	124
6 Seznámení žáků navzájem	8	6	6	5	7	32
7 Poslech příběhů	5	1	3	2	0	11
8 Společné zpívání	4	2	11	3	5	25
9 Návuk říkanky	7	9	8	3	7	34
10 Předávání upomínkových listů	14	8	12	6	7	47
11 Předávání drobných sladkostí	7	8	6	3	1	25
12 Uvítání mimo prostory školní budovy	15	26	20	18	14	93
13 Předávání symbolických předmětů	7	5	10	3	4	29
14 Starší žák – průvodce nováčkovi	7	6	5	5	6	29
15 Zadávání úloh	6	5	4	1	2	18
16 Program žáků vyšších tříd	1	7	2	3	4	17
Celkem	211	191	200	155	127	884

Z výsledků je patrné, že z činností (Tab. 2) se nejvíce uplatňuje slavnostní projev vedení školy nebo zástupců města. Z analýzy vyplývá, že většina škol kombinuje více kategorií - činností. Naopak méně časté jsou prvky jako zadání úkolu či poslech pohádky, které se objevují spíše výjimečně.

Více poutavé je zahájení prvního dne mimo školní budovu, které se realizuje před školou, na obecním úřadu, ve slavnostním sále, v divadle či jiných objektech. Za slavnostní je pro žáky, rodiče i prarodiče považováno také předání upomínkového listu, tzv. pasování na „*prvňáčka*“. V některých případech je doprovázeno programem starších žáků nebo místních souborů. Na českých školách se můžeme také setkat s přidělením žáka v první třídě jednomu žákovi z deváté třídy nebo vyšších ročníků. Starší žák má nového „*prvňáčka*“ na starost, tj. chodí za ním o přestávkách, pomáhá mu, čeká na něj před školou po dobu minimálně aspoň jednoho měsíce. Je to určitě vhodná aktivita, která jednak žákovi usnadní vstup a orientaci ve škole v prvních dnech a týdnech, starší žák se pro něj může stát vzorem.

Za pozitivní a přínosné jsou činnosti, kdy se učitel v rámci první hodiny snaží žáky zapojit do aktivit, jako je zpívání, učení se říkanky – básničky, poslech nebo četba pohádky, představení se spolužákům nebo hraní adaptačních her.

Z výše uvedených činností za méně vhodné lze považovat – dávání sladkostí dětem, nebo právě často využívané předávání organizačních pokynů v úvodní hodině rodičům.

První den je akt slavnostní, kterého se účastní nejen žáci a rodiče, ale také prarodiče a příbuzní. Z toho důvodu je doporučováno předávání pokynů realizovat na přípravné schůzce před zahájením školního roku nebo v následujícím dni. Možná je i varianta, kdy rodiče ze třídy odejdou pro organizační pokyny do jiných prostor školy a žáci zůstanou s učitelem na další aktivity (seznamovací hry, písničky, kreslení atd.).

Většina uvedených kategorií má spíše povahu pedagogickou (činnosti realizované s učitelem včetně zadávání prvního úkolu) nebo organizační jako zahájení mimo školu, poznávání školy/třídy, předávání pokynů rodičům nebo zapojení starších spolužáků tak.

Typologie modelů – scénářů činností prvního školního dne

V dalším kroku výzkumu byla provedena shluková analýza jednotlivých subkategorií, tedy činností tvořících program prvního školního dne. Do analýzy byly zahrnuty pouze proměnné s distribucí vyšší než 10 %. Dvoufázová shluková analýza odhalila pět různých kombinací činností – tzv. scénářů (modelů) prvního školního dne.

Z výsledků vyplývá, že činnosti 6 – seznámení žáků navzájem, 8 – společné zpívání, 9 – nácvik říkanky a 14 – starší žák – průvodce nováčkovi se v detekovaných modulech nevyskytly. Lze předpokládat, že jejich absence

souvisí s celkově nízkým výskytem těchto činností, neboť všechny vykazují podíl nižší než 15 %.

Na základě analýzy je identifikováno 5 modelů - scénářů 1. dne školní docházky, které se od sebe liší kombinacemi a četnostmi uvedených aktivit:

- 1. Slavnostní projev vedení školy (23 %).
- 2. Slavnostní projev vedení školy, organizační pokyny a předávání upomínkových listů (22 %).
- 3. Slavnostní projev vedení školy, prezenty ze strany školy, sponzorů a uvítání mimo prostory školní budovy (15 %).
- 4. Slavnostní projev vedení školy, seznámení se školním prostředím, organizační pokyny rodičům, prezenty ze strany školy, sponzorů a předávání drobných sladkostí (23 %).
- 5. Slavnostní projev vedení školy, organizační pokyny rodičům a prezenty ze strany školy, sponzorů (17 %).

Scénář 1 představuje strukturálně odlišný typ průběhu, neboť se omezuje na slavnostní projev vedení školy či zástupců obce a neobsahuje žádné další doprovodné aktivity. Specifický je také scénář 3, který se od ostatních liší tím, že obsahuje uvítání mimo prostory školní budovy a scénář 4, jenž se vyznačuje zahrnutím prohlídky školního prostředí a předáváním drobných sladkostí, tedy činnostmi, které se v celkovém souboru dat objevují méně často (10 %).

Z výsledků se ukazuje, že nejčastěji zastoupenou aktivitou napříč všemi moduly je slavnostní projev vedení školy nebo zástupců města/obce, který představuje jednotící prvek všech zjištěných modelů průběhu prvního školního dne a patří k zahájení školní docházky a představuje její tradiční součást. Významně je zastoupen také scénář 4, který zahrnuje seznámení žáků se školním prostředím, předávání prezentů ze strany školy nebo sponzorů, předávání drobných sladkostí a poskytování organizačních pokynů rodičům. Tento scénář lze považovat za typický pro současné české základní školy a pravděpodobně i nejčastěji realizovaný. Obvykle se v něm spojuje slavnostní uvítání vedením školy či zástupci obce s předáním pokynů rodičům a drobných prezentů žákům, které zajišťuje škola, sponzoři nebo samotný třídní učitel.

Do budoucna by bylo vhodné sledovat další kontexty jednotlivých zjištěných scénářů a analyzovat jejich možné pedagogické či psychologické souvislosti. Pro navazující výzkum, jehož cílem bude vytvořit návrh modelu aktivit a činností vhodných pro 1. školní den, mají tato zjištění především informační a orientační charakter, nikoli však dostatečnou vypovídací hodnotu pro tvorbu závěrečných doporučení.

Komparace celkové úrovně adaptace třídy a typologie modelů prvního dne

V další fázi výzkumu jde o zaměření na kategorizaci adaptace třídy v prvním školním týdnu. Otevřené kódování vedlo k ustanovení 2 kategorií

pro popis adaptace na první týden školní docházky. První kategorie byla nazvána „*Adaptace – celková úroveň*“ a popisuje na třech úrovních celkový dojem z adaptace (Tab. 3):

- velmi dobře – třída, ve které nebyl zaznamenán žádný projev maladaptace,
- dobře – třída, ve které adaptace celkově proběhla dobře, avšak pomaleji v porovnání s první kategorií,
- s problémy – třída, ve které nejméně jeden žák projevoval po celý týden maladaptační potíže, například plakal, nesoustředil se, měl problémy s řečí atd.

Tab. 3: Dosažená úroveň adaptace

Adaptace – level	Čestnost	Procenta
1 Velmi dobře	49	19,21 %
2 Dobře	94	36,87 %
3 S problémy	112	43,92 %
Celkem	255	100 %

Tabulka popisuje četnostní rozložení tří úrovní adaptace, jak byly vymezeny výše. Z tabulky lze vyčíst, že cca 44 % tříd vykazovalo problematickou adaptaci. Vhodné je uvědomit si, že více jak 19 % tříd vykazovalo adaptaci na úrovni velmi dobře.

Druhá kategorie, která vznikla na základě otevřeného kódování, byla pojmenována „*Adaptační souvislosti a potenciální příčiny maladaptace*“ a popisuje některé z pozorovaných nebo vydedukovaných souvislostí průběhu a výsledku adaptace. Pro účely kódování bylo původních 17 variant sdruženo do 5 možností (Tab. 4).

Tab. 4: Adaptační souvislosti a potenciální příčiny maladaptace

Adaptace	Vyazuje v %	Nevyazuje v %
1 Společný přechod dětí z mateřské školy, všichni se znají	17,20	82,80
2 Počáteční ostych některých žáků	37,90	62,10
3 Horší komunikace s ostatními, nesoustředěnost	6,50	93,50
4 Žák ve třídě, který plakal	37,10	62,90
5 Dítěti chybí návyky z mateřské školy	10,80	89,20

V tabulce 4 jsou prezentovány četnosti jednotlivých subkategorií, adaptačních souvislostí. Z tabulky je zřejmé, že nejvíce jsou zastoupeny: počáteční ostych (přibližně jedna třetina případů) a subkategorie – ve třídě některý z žáků pláče. Důvody, které žáka vedly k pláči s nejčastějším výskytem jsou – stesk po mamince, nedonesený úkol, zapomenutá pomůcka doma, špatná pomůcka atd.). Ostatní varianty jsou zastoupeny méně. Za pozitivní mohu považovat nejméně zastoupenou subkategorii – horší komunikace, nesoustředěnost, která nedosahuje ani desetiny případů.

V závěrečné fázi analýzy byl proveden výpočet chí-kvadrát testu (χ^2) a vytvořena kontingenční tabulka vyjadřující vztah mezi typem detekovaného scénáře prvního školního dne a celkovou úrovní adaptace žáků. Cílem bylo posoudit, zda některý z identifikovaných scénářů vykazuje lepší výsledky v adaptaci než ostatní. Výsledná hodnota testu ($\chi^2 = 8,040$; $df = 8$; $p = 0,430$) ukazuje, že mezi jednotlivými typy scénářů nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly v celkové dosažené úrovni adaptace žáků – zaokrouhleno na celá čísla (Tab. 5).

Tab. 5: Vztah scénář a adaptace: kontingenční tabulka (N=255)

Scénář/adaptace	Velmi dobrá	Dobrá	S obtížemi	Celkem
Scénář 1 (N=61)	21 %	45 %	34 %	100 %
Scénář 2 (N=52)	15 %	38 %	47 %	100 %
Scénář 3 (N=39)	18 %	30 %	52 %	100 %
Scénář 4 (N=60)	11 %	41 %	48 %	100 %
Scénář 5 (N=43)	26 %	29 %	45 %	100 %
Celkem (N=255)	18 %	37 %	45 %	100 %

Tabulka 5 zobrazuje procentuální rozložení míry adaptace v jednotlivých identifikovaných scénářích. Z dosažených hodnot je patrné, že nejvyšší podíl tříd s velmi dobrou adaptací (úroveň 1) byl zaznamenán ve skupině, kde byly během prvního dne realizovány činnosti odpovídající scénáři 5 (26 %). Tento scénář, charakterizovaný kombinací slavnostního projevu vedení školy, poskytnutím organizačních pokynů rodičům a předáním prezentů žákům, přitom patřil mezi méně časté (17 % ze všech uvedených případů).

Naopak nejnižší zastoupení velmi dobré adaptace (11 %) bylo zjištěno u tříd, které realizovaly činnosti odpovídající scénáři 4. Tento scénář zahrnoval seznámení žáků se školním prostředím, poskytování organizačních pokynů rodičům a předávání prezentů i sladkostí a byl současně nejčastěji zastoupený (23 %).

Výsledky tedy naznačují, že ačkoli se mezi scénáři neprokázaly statisticky významné rozdíly v adaptaci žáků, určité tendence ve vztahu mezi obsahem prvního školního dne a hladinou adaptace lze pozorovat. Tyto

poznatky mohou sloužit jako východisko pro další rozborů zaměřené na kvalitativní charakteristiky jednotlivých modulů a jejich možné dopady na děti, jejich adaptabilitu v prvních týdnech docházky do školy.

Hlavní zjištění a diskuze

Cílem výzkumu byla studie prvního dne školní docházky – systematické zmapování aktivit, definování různých modelů průběhu dne a posouzení úrovně adaptace třídy v prvním týdnu školní docházky. Současně byla zkoumána souvislost mezi jednotlivými modely a mírou adaptace žáků.

Na základě otevřeného kódování z 255 záznamů pozorování se podařilo identifikovat a popsat 19 kategorií aktivit realizovaných v průběhu prvního dne školní docházky. Z důvodu nízké četnosti se tři z nich (prohlížení učebnic, společné fotografování žáků a špatná organizace dne) z další analýzy vyloučeny.

Nejčastěji se vyskytuje slavnostní projev ředitele a tvoří základ prezentace školy. Další nejčastější činnosti jsou předávání organizačních pokynů rodičům, což se pro slavnostní první den jeví jako méně vhodné. Doporučuji přesunout tuto aktivitu na jiný termín nebo ji realizovat paralelně, aby děti zůstaly zapojené do pedagogických aktivit.

Diskutabilní je předávání sladkostí, které je dnes často nevhodné, zejména pokud rodiče preferují zdravější alternativy. Naopak vhodné jsou pedagogické činnosti, jako seznamovací – adaptační hry, zpívání, poslech pohádky či přidělení staršího žáka k „prvňáčkovi“.

Shluková analýza umožnila vytvořit 5 scénářů prvního dne. Tyto scénáře jsou pro výzkumné účely zajímavé, avšak z hlediska praktické aplikace pro pedagogy mají spíše orientační než výpovědní hodnotu, neboť mezi nimi nebyly prokázány statisticky významné rozdíly v úrovni adaptace žáků. Nejčastěji se uplatňuje scénář 4, zahrnující slavnostní proslov, seznámení se školním prostředím, organizační pokyny rodičům, prezenty a sladkosti, i když jeho účinek na adaptaci není nejlepší. Scénář 5, méně zastoupený, vykazuje nejvyšší procento adaptace „velmi dobře“ (26 %).

Analýza adaptace třídy ukázala, že cca 44 % tříd má problémovou adaptaci. Tento výsledek lze považovat za signál potřeby hlubšího zkoumání příčin a mechanismů, které adaptaci ovlivňují. Naopak přibližně 19 % tříd vykazuje velmi dobrou úroveň adaptace, což vyvolává otázku, jaké faktory k tomuto úspěchu přispívají.

K možným podpurným mechanismům lze zařadit např. povinnou předškolní docházku, která umožňuje dětem systematickou přípravu na vstup do školy, pravidelná setkání předškoláků s učiteli prvních tříd v průběhu posledního roku mateřské školy, nebo adaptační programy a víkendové pobyty, které napomáhají navázání vztahu mezi dětmi, rodiči a budoucími učiteli.

Nejčastější příčiny maladaptace jsou počáteční ostych žáků a přítomnost plačícího žáka ve třídě. Ostychn lze chápat jako přirozený projev psychologického vývoje dítěte – odpovídá věkové fázi, kdy se dítě setkává s novým

prostředím a neznámými osobami. Příčiny pláče jsou naopak velmi různorodé (stesk po rodičích, zapomenuté pomůcky, konflikt se spolužákem apod.) a vyžadují diferencovaný pedagogicko-psychologický přístup. Důležité je vnímat individualitu dítěte a vytvářet podpůrné podmínky, které posilují jeho jistotu a pocit bezpečí.

Výsledky chí-kvadrát testu ukázaly, že mezi typem scénáře a celkovou úrovní adaptace nejsou statisticky průkazné rozdíly, což naznačuje, že úroveň adaptace může být ovlivněna i dalšími faktory – individuálními charakteristikami žáků, předchozí přípravou v mateřské škole či podporou rodiny. Absence dalších složitějších nebo pro dítě neznámých činností může přispět k nižší zátěži a klidnějšímu průběhu prvního dne.

Závěr

V současné době zahajují povinnou školní docházku žáci v různém věku v závislosti na vzdělávacím systému jednotlivých zemí. Do 1. ročníku základní školy nastupují děti v sedmi letech například ve Finsku, Švédsku, Bulharsku, Rusku, Litvě či Estonsku, zatímco v pěti letech začínají školní docházku děti v Anglii, Skotsku, Řecku, na Kypru a v Nizozemsku.

V České republice, obdobně jako na Slovensku, v Německu, Rakousku, Rumunsku, Portugalsku, Španělsku, Francii, Slovinsku a Itálii, je vstup do školy stanoven na šestý rok věku dítěte. Tento věk lze chápat jako symbolické završení předškolního období a přechod k systematickému vzdělávání (Opravilová, Kropáčková, 2016). První školní den i celý první týden tak představují klíčový mezník v životě dítěte a mají zásadní význam pro jeho další školní dráhu i sociální adaptaci.

Výsledky ukazují, že vhodná kombinace pedagogických a organizačních činností prvního dne může zlepšit adaptaci žáků, avšak individuální charakteristiky dítěte a předchozí zkušenosti z mateřské školy hrají klíčovou roli.

Pro další výzkum je doporučeno zkoumat, jak různé adaptační strategie ovlivňují úspěch začátku školní docházky, například prostřednictvím dotazníků zaměřených na vzpomínky žáků jednotlivých ročníků na první den ve škole. Tyto poznatky mohou být využity k návrhu optimálního prvního školního dne a k lepší přípravě učitelů.

Důraz je kladen na to, aby první den ve škole byl slavnostní, bezpečný a podporoval pozitivní vztah dítěte ke vzdělávání. Případné maladaptační potíže je třeba řešit individuálně, s ohledem na psychologický vývoj dítěte.

Bibliografie

- Alexander, P. A. a Winne, P. H. (2006). *Handbook of Educational Psychology*. 2. vyd. New York: Routledge.
- Bednářová, J. a Šmardová, V. (2017). *Školní zralost*. Brno: Computer Press.
- Beníšková, T. (2007). *První třída bez pláče*. Praha: Grada.

- Borbélyová, D., Slezáková, T., Tirpáková, A. a Kurucová, Z. (2019). Using an adaptation programme to introduce children to the early years of schooling in Slovakia. *Education 3-13* [online]. 47(6), 730–745 [cit. 2025-10-08]. <https://doi.org/10.1080/03004279.2018.1531045>
- Čermáková, P. (2023). *Adaptace žáků na první ročník základní školy*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.
- Česká školní inspekce. (2022). *Doporučení k podpoře adaptace žáků po návratu do škol*. Praha: ČŠI.
- Franclová, M. (2013). *Zahájení školní docházky*. Praha: Grada.
- Gutteling, B. M., Weerth, C. a Buitelaar, J. K. (2005). Prenatal stress and children's cortisol reaction to the first day of school. *Psychoneuroendocrinology* [online]. 30(6), 541–549 [cit. 2019-04-09]. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2005.01.002>, Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S030645300500017X>
- Janouchová, D. (2021). *První týden v první třídě základní školy*. Diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové.
- Jucovičová, D. a Žáčková, H. (2014). *Je vaše dítě zralé pro vstup do školy?* Praha: Grada.
- Košek Bartošová, I. (2014). *Pedagogický sešit (pro 3.–5. ročník studia oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ)*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Kutálková, D. (2014). *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha: Grada.
- Langmeier, J. a Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Marcinek, T., Borbélyová, D., Tirpáková, A. (2020). Optimization of children's transition from preschool and family environment to the first grade of primary school in Slovakia by implementation of an adaptation programme. *Children and Youth Services Review*, 119. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105483>
- Marleau, E. (2009). *My First School Day*. London: QED Publishing.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). (2025). *Zápisy do 1. ročníků základního vzdělávání*. Praha: MŠMT [online]. Dostupné z: <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/skolstvi/zapisy>
- Opravilová, E. a Kropáčková, J. (2016). *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada.
- Peters, S. (2010). "I Didn't Expect That I Would Get Tons of Friends More Each Day": Children's experiences of friendship during the transition to school. *Early Years* [online]. 23(1), 45–53 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/0957514032000045564>
- Říčan, P. (2010). *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada.
- Shawntee, L. (2022). *Tommy's First Day*. Pittsburgh: Dorrance Incorporated.
- Špaňhelová, I. (2008). *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada.
- Teleková, R., Marcinek, T., Tirpáková, A. a Gonda, D. (2023). Adaptation difficulties of children at the beginning of school attendance based on the optics of primary school teachers. *Children* [online]. 10(2), 410 [cit. 2025-10-08]. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/children10020410>

- Tuckman, B. a Monetti, D. (2010). *Educational Psychology*. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Vacínová, M. (1989). *Některé psychologické aspekty vstupu dítěte do školy*. Praha: Univerzita Karlova.
- Valsiner, J. (1988). *Child Development Within Culturally Structured Environments: Social Co-construction and Environmental Guidance in Development*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.
- Valsiner, J. (ed.) (2012). *The Oxford Handbook of Culture and Psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195396430.001.0001>

Mgr. Iva Košek Bartošová, Ph.D.

Ústav primární, preprimární a speciální pedagogiky
Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta
Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové III, Česká republika
iva.kosekbartosova@uhk.cz